

УДК 316.74:378.047:331.105.24

Н.В. ШЕВЧЕНКО

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З РОБОТОДАВЦЯМИ**Шевченко Наталія Володимирівна** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та соціології Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

Виявлено сутність стратегічного партнерства та ефективні форми взаємодії вищих навчальних закладів з роботодавцями. Визначено основні суб'єкти та стимули формування партнерських відносин у сфері освіти. Обґрунтовано основні принципи партнерської взаємодії з метою підвищення якості підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Ключові слова: бізнес-партнери, ендаумент-фонди, стратегічне партнерство, піклувальна рада, цільова підготовка.

Выявлена сущность стратегического партнерства и эффективные формы взаимодействия высших учебных заведений с работодателями. Определены основные субъекты и стимулы формирования партнерских отношений в сфере образования. Обоснованы главные принципы партнерского взаимодействия с целью повышения качества подготовки конкурентоспособных специалистов.

Ключевые слова: бизнес-партнеры, стратегическое партнерство, попечительский совет, целевая подготовка, эндаумент-фонды.

The essence of strategic partnership and effective forms cooperation of higher educational establishments with employers has been elicited. The main subjects and stimulus of formation of partnerships relations in educational sphere have been determined. The main principles of partnership cooperation for the purpose to increase the quality of competitive specialists' training have been substantiated.

Key words: partners in business, strategic partnership, council of trustees, special-purpose training, endowment funds.

© Н.В. Шевченко, 2013

Постановка проблеми. У сучасних умовах проблема якості підготовки фахівців до професійної діяльності набуває особливої актуальності. В освітній сфері загострюються протиріччя між потребами суспільства і можливостями вищих навчальних закладів у підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних відповідати на виклики часу. Підприємствам для їхньої успішної діяльності необхідні висококваліфіковані кадри, а ВНЗ часом не в змозі забезпечувати якісну підготовку таких фахівців. Так, за даними ряду досліджень, не більше 10 % роботодавців задоволені підготовкою фахівців, тобто стандартам очікувань підприємців не відповідають 90 % молодих спеціалістів [1; 6; 8]. В силу певних системних труднощів вітчизняна освіта не зорієнтована на всебічний розвиток особистості, задоволення її потреб, забезпечення запитів суспільства і ринку праці конкурентоспроможними компетентними і відповідальними фахівцями. Не сприяє вирішенню цієї проблеми і рівень взаємодії освіти з соціальними партнерами. Реструктуризація і дроблення підприємств в Україні, зміна їх форми власності, закриття потужних підприємств і організацій військово-промислового комплексу порушили їхні партнерські відносини з установами системи освіти. У ситуації закриття підприємств підготовка кадрів вищими навчальними закладами для національного господарства перетворюється на виробництво безробітних фахівців. З метою вирішення цієї складної проблеми вищі навчальні заклади формують нові мережі взаємодії зі стратегічними партнерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У соціологічній, психологічній та педагогічній літературі розроблені досить продуктивні підходи до вирішення проблем підвищення соціального партнерства ВНЗ з роботодавцями: діяльнісний підхід (В.Є. Анісімова, Н.С. Пантіна, Р.П. Петруньова, О.Є. Смирнова), суб'єктний підхід (О.А. Клімова, О.М. Іванова), системний підхід (В.Д. Шадриков, Н.Ф. Талізін). Теоретичні основи професійного самовизначення розроблені у працях Є.І. Головахи, Б.Г. Нагорного, М.С. Пряжнікова, М.С. Савіна, І.Д. Чечель та ін.). Обумовленість вимог до спеціаліста його робочим місцем і характером виробничих завдань обґрунтовується в працях О.Є. Коваленко, І.І. Мачуліної, О.А. Назаркіна. Особливості соціального партнерства в освіті стали предметом досліджень С.О. Іванова, В.О. Міхеєва, В.І. Мітрохіна, О.Н. Олейнікова, І.М. Реморенка, А.О. Рибіна, Г.Ю. Семигіна та ін.).

Метою дослідження є виявлення сутності стратегічного партнерства та ефективності форм взаємодії вищих навчальних закладів з роботодавцями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне партнерство можна визначити як добровільні й засновані на співробітництві взаємини, що сприяють ефективній діяльності партнерів, заснованій на стратегічному об'єднанні можливостей, що включають у себе матеріальні, фінансові й трудові ресурси, а також знання, компетенції та здатності [6].

Під стратегічним партнерством вищого навчального закладу і підприємства ми розуміємо

двосторонні договірні відносини, що мають розвиватися у таких напрямках:

1) довгострокова програма підготовки фахівців для підприємства з урахуванням перспектив розвитку галузі й підприємства; цільова складова підготовки студентів, що реалізується спільно співробітниками ВНЗ і підприємства; цільова підготовка для підприємства кадрів вищої кваліфікації;

2) проведення спільних науково-пошукових досліджень, залучення вузівських учених до створення і впровадження нової продукції й технологій; організаційне, матеріально-технічне і фінансове сприяння залученню до наукової праці «цільових» студентів і аспірантів;

3) створення бази для проведення технологічних практик студентів і дипломників; створення у ВНЗ нових і переоснащення наявних навчально-наукових лабораторій;

4) організація спільних структур для координації співробітництва, у тому числі базових кафедр із новим функціональним навантаженням і організаційно-економічною моделлю; наявність колегіальних експертно-аналітичних і дорадчих органів, що координують взаємодію ВНЗ і підприємства.

Зрозуміло, що наведений перелік ознак стратегічного партнерства не є вичерпним і «жорстким». Він є досить гнучким, адже у кожному конкретному випадку він повинен формуватися, виходячи із двосторонніх інтересів, утворюючи в кінцевому підсумку комплексну програму взаємодії ВНЗ і підприємства, яка може змінюватися і коригуватися в міру зміни зовнішніх умов, наприклад, при реструктуризації підприємства або галузі.

У багатопрофільних вищих навчальних закладів, які розташовані у великих промислових центрах і ведуть підготовку фахівців для декількох галузей промисловості, вибір стратегічних партнерів повинен базуватися на основних, пріоритетних для ВНЗ науково-освітніх напрямках. Така вимога витікає з того, що основною продукцією ВНЗ є підготовлені фахівці, а якість підготовки безпосередньо визначається рівнем наукових досліджень, що проводяться на кафедрах і факультетах і відповідають профілю спеціальностей та спеціалізаціям випускників.

Система стратегічного партнерства дає можливість відновити втрачені зворотні зв'язки ВНЗ зі споживачами їх випускників, без яких неможливий дальший розвиток освіти в інтересах національної економіки.

Основним стимулом формування партнерських відносин є взаємна зацікавленість у підвищенні якості підготовки фахівців. Саме бажання одержати фахівців високої якості змушує підприємства і організації – споживачів випускників інвестувати кошти і виділяти ресурси для системи вищої професійної освіти. Вкладаючи ресурси у розвиток профільних вузів, стратегічні партнери мають право і повинні брати участь в оцінці якості випускників, навчальних програм і планів, у виробленні рекомендацій з розвитку нових форм професійної підготовки фахівців, в оцінці якості наукових досліджень у ВНЗ, а також компетенцій викладачів.

До стратегічних партнерів вищих навчальних

закладів можна віднести: освітні установи, промислові підприємства, наукові організації, органи державного управління, громадські організації. Так, наприклад, у Харківській області мережа вищих навчальних закладів становить 45 ВНЗ I-II рівнів акредитації, 31 – III-IV рівнів і 12 – приватної форми власності. Серед регіонів України в Харківській області зберігається найвищий рівень чисельності студентів на 10 тис. населення (907 – область, 544 – Україна). Майже кожен 10-й студент України навчається у вищих навчальних закладах області [2, с. 29]. У вищих навчальних закладах Харківщини реалізується понад 500 освітніх і наукових міжнародних програм, 180 проектів міжнародної технічної допомоги, триває співробітництво вчених вищих навчальних закладів з 500-ма організаціями – закордонними партнерами з 63 країн світу. Нові магістерські програми, що пропонуються у ВНЗ Харківщини, є результатом спільної роботи зі стратегічними партнерами у профільних галузях промисловості [5, с. 59].

Спрямованість інноваційних освітніх програм технічних університетів на наукове і кадрове забезпечення пріоритетних напрямків розвитку техніки і технологій обумовило включення до комплексу нагальних завдань виконання освітніх проектів по цілеспрямованому формуванню у випускників, а також у персоналу ВНЗ й бізнес-партнерів базових знань з інноваційного менеджменту в сфері високотехнологій, управління життєвим циклом наукомісткої продукції, маркетингу і комерціалізації результатів розробок [5, с. 10]. Протягом останніх десяти років на Харківщині послідовно створювалися спеціалізовані навчально-практичні центри впровадження сучасних виробничих та інноваційних технологій навчання на базі професійно-технічних навчальних закладів [2, с. 18].

Проте залишаються невирішеними проблеми: 1) недостатньої розробленості змісту освіти для вищих навчальних закладів на базі компетентнісного підходу, що дозволяє використовувати здобуті знання на ринку праці; 2) нерозробленості кваліфікаційних рамок фахівців, підготовку яких повинні вести навчальні заклади різних рівнів; 3) недостатнього рівня вивчення регіонального ринку праці щодо потреб у висококваліфікованих кадрах.

Саме з цих причин доцільним вважається розширення практики соціального партнерства ВНЗ з роботодавцями, громадянами та їх об'єднаннями і залучення їх до процесу вироблення і прийняття рішень з питань вищої освіти; оптимізація обсягів підготовки і перепідготовки кадрів з вищою освітою в контексті інноваційного розвитку національної економіки; надання державної підтримки для підготовки фахівців з напрямків, які стимулюють розвиток пріоритетних базових галузей економіки у форматі «наука – освіта – технології» шляхом інтеграції з науковими установами і виробництвом. У напрямку підвищення якості вищої освіти важливим є: створення системи проведення моніторингу якості освіти студентів і діяльності вищого навчального закладу і визначення їх рейтингу, а також створення і впровадження моніторингу працевлаштування випускників ВНЗ на регіональному

і державному рівнях із залученням центральних, місцевих органів виконавчої влади і роботодавців.

В умовах розбалансованості ринку праці й ринку освітніх послуг необхідна переорієнтація вищої школи на багаторівневу систему підготовки кадрів. ВНЗ може закріпити своє положення в системі «інститут – студент – роботодавець» лише за рахунок виявлення реальних складових попиту потенційних споживачів-роботодавців щодо підготовки конкурентоспроможних на ринку праці фахівців. Сучасна система вищої освіти в Україні поки що не забезпечує випереджального розвитку професійно орієнтованої вищої освіти.

Однією з самих значущих категорій у системі стратегічного партнерства ВНЗ у сучасній Україні є роботодавці. Метою партнерства вищих навчальних закладів з роботодавцями є забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців на основі співробітництва університету із зацікавленими підприємствами і організаціями шляхом об'єднання інтелектуального потенціалу, матеріальних, фінансових і корпоративних ресурсів. Мотивація роботодавців до довгострокової взаємодії з освітніми установами може полягати: по-перше, у підготовці та вихованні кадрів; по-друге, у використанні аналітичних і дослідницьких розробок університетів у рамках формування перспективних напрямків бізнесу; по-третє, у використанні інтелектуального ресурсу вищих навчальних закладів для підвищення кваліфікації співробітників підприємства [1].

Стратегічне партнерство вищих навчальних закладів з роботодавцями дозволяє підвищити якість освіти, знизити ризики при організації практик студентів, збільшувати обсяг науково-дослідних робіт і прибутків, які можна отримувати від реалізації програм додаткової професійної освіти, а також надавати інформаційну підтримку викладачам, аспірантам і студентам у їх навчально-методичній науково-дослідній роботі.

Система стратегічного партнерства ВНЗ з роботодавцями розгортається на договірній основі з метою досягнення стратегічних цілей, таких як розвиток пріоритетних напрямків науки, збагачення ресурсного й інтелектуального капіталу, впровадження інноваційних технологій та ін.

Розвинена система стратегічного партнерства вищих навчальних закладів з роботодавцями дозволяє: по-перше, забезпечувати високу якість освітніх послуг; по-друге, розвивати систему запровадження новітніх технологій і досліджень у пріоритетних галузях економічної діяльності; по-третє, підвищувати імідж вищого навчального закладу і конкурентоспроможність його випускників; по-четверте, забезпечувати стійкий зв'язок з бізнесом [7].

У сучасній Україні підтвердили свою ефективність різноманітні форми стратегічного партнерства ВНЗ з роботодавцями:

1) цільова підготовка студентів, яка у деяких навчальних закладах реалізується у такий спосіб – на конкурсній основі формуються групи студентів-цільовиків. Витримавши конкурс, такі студенти оформляються як співробітники підприємства,

яким даються завдання на вивчення дисциплін;

2) ендаумент-фонди, що дозволяють залучити додаткові фінансові ресурси у сферу освіти. Розвиток механізму благодійної допомоги – ендаументу, який уже багато років успішно функціонує у промислово-розвинених країнах, є ефективним інструментом співфінансування освітньої сфери;

3) підвищення кваліфікації співробітників підприємства – роботодавця. Дана форма партнерства полягає у спільній розробці освітніх програм підвищення кваліфікації працівників підприємств за принципом неперервної освіти;

4) оцінка роботодавцями якості підготовки випускників, що може проводитися як у формі атестації, співбесіди, так і шляхом аналізу діяльності працівників за певний період і участі у процедурі суспільно-професійної акредитації освітніх програм вищих навчальних закладів;

5) спільні наукові дослідження;

6) організація проходження виробничої та переддипломної практики на робочих місцях;

7) працевлаштування випускників та ін. [1].

Можна виділити основні принципи успішної взаємодії вищого навчального закладу з роботодавцями: добровільність, спільний інтерес, взаємозалежність, синергія, явна відданість, спільна робота, додаткова підтримка, гарні комунікації, взаємоповага і віра [8]. Крім того, до числа принципів можна віднести включення у процес необхідних учасників і чітке визначення мети співробітництва і ролей партнерів.

Механізм взаємодії ВНЗ з роботодавцями – це послідовність станів (етапів) формування стратегічного партнерства. У практиці розвитку партнерства відсутній типовий механізм, що в першу чергу пов'язано з його необґрунтованістю, адже кожен вищий навчальний заклад, точно так, як і кожний роботодавець, має особливості при формуванні партнерства, а тому механізми взаємодій індивідуальні для певного вузу з певним роботодавцем.

Проте, стратегічне партнерство вищих навчальних закладів з роботодавцями має не тільки переваги, але й може створювати додаткові проблеми. Наприклад: 1) конфлікти, що породжуються відмінностями корпоративних культур учасників, можуть послабляти співробітництво між партнерами і перешкоджати виникненню співробітництва; 2) міцні зв'язки з одним партнером можуть змусити учасника віддалитися або обмежити зв'язок з іншим для запобігання конфліктів інтересів або втраченої конфіденційної інформації [4].

Стратегічне партнерство вищих навчальних закладів з роботодавцями в Україні ґрунтується на певній нормативно-правовій базі, що представлена законами, постановами і розпорядженнями, згідно з якими освітні установи мають право створювати освітні об'єднання за участю установ, підприємств і громадських організацій, основною метою яких є розвиток і вдосконалювання освіти. Предметом співробітництва освітніх установ є підприємствами, установами і організаціями є додаткові освітні послуги [3; 5].

У вищих навчальних закладах створюються

підкувальні ради, однією з цілей створення яких є участь ради у розробці освітніх програм, що реалізуються вищим навчальним закладом, для забезпечення врахування у цих програмах вимог зацікавлених роботодавців до виконання випускниками трудових функцій [5; 8].

Одними з найголовніших і найважливіших стратегічних партнерів ВНЗ виступають об'єднання роботодавців, які, на наш погляд, можуть виконувати наступні завдання:

- вносити до органів виконавчої влади пропозиції по вдосконаленню законодавчої бази і нормативно-правового забезпечення розвитку освіти;

- брати участь у моніторингу і прогнозуванні потреб економіки у кваліфікованих кадрах шляхом подання пропозицій щодо обсягу і структури прийому до ВНЗ;

- формувати спільно з органом виконавчої влади систему оцінки якості освіти;

- брати участь у формуванні та експертизі основних і додаткових освітніх програм, а також в експертизі якості підручників і навчальних посібників, що використовуються у педагогічному процесі;

- брати участь у державній акредитації освітніх закладів професійної освіти та у державній атестації випускників.

Необхідно відзначити, що конкретні правові механізми формування і розвитку стратегічного партнерства вищих навчальних закладів відображені у договорах і угодах про партнерство ВНЗ з його зацікавленими сторонами. Це договори і угоди разового і довготермінового характеру, що укладаються конкретним навчальним закладом з конкретною організацією. Такі договори визначають права, обов'язки сторін і регулюють їхні взаємини.

Для реалізації колегіальних форм управління якістю підготовки фахівців у ВНЗ з усіх основних науково-освітніх напрямків необхідно створити експертні ради, сформовані як колегіальні органи вченої ради ВНЗ з паритетною участю представників промисловості, галузевої та академічної науки, переважно з числа стратегічних партнерів ВНЗ, з якими є комплексні договори про співробітництво в галузі науки і освіти. Такі ради мають виконувати наступні завдання: 1) експертиза і аналіз основних і додаткових освітніх програм різного рівня; 2) аналіз навчальних планів, навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення навчального процесу; 3) оцінка якості та вироблення рекомендацій з удосконалення підготовки дипломованих бакалаврів, магістрів і аспірантів; 4) вироблення рекомендацій з відкриття нових освітніх напрямків, спеціальностей і спеціалізацій (включаючи аспірантуру і докторантуру), а також

нових дисертаційних рад; 5) формування незалежних і обґрунтованих експертних оцінок стану і напрямків розвитку пріоритетних для ВНЗ напрямків фундаментальних і прикладних досліджень; 6) експертиза тематичних планів науково-дослідної роботи кафедр і факультетів на етапах формування і щорічного аналізу результатів; 7) аналіз стану і перспектив розвитку науки, техніки і наукомісткого виробництва з профільних для ВНЗ напрямків на регіональному, державному і міжнародному рівнях; 8) вироблення рекомендацій з удосконалення змісту і форм організації наукової та науково-технічної діяльності, складання аналітичних прогнозів по профільних галузях промисловості; 9) підготовка і експертиза пропозицій по створенню при вищому навчальному закладі або спільно зі сторонніми організаціями навчально-наукових центрів, науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро, експериментально-дослідних підприємств та інших підрозділів науково-освітньої сфери; 10) сприяння в пошуку стратегічних партнерів, зацікавлених у довгостроковому співробітництві з ВНЗ; 11) вироблення рекомендацій з удосконалення організації та управління науковою і освітньою діяльністю.

Через діючі експертні ради вищий навчальний заклад може реалізувати зворотні зв'язки з реальним сектором економіки, здійснювати моніторинг профільних для ВНЗ сегментів ринку праці та освітніх послуг, ефективно і оперативно адаптуватися до мінливого попиту, активно впливати на ринок праці та освітніх послуг, здійснювати випереджальну підготовку кадрів для наукомістких і високотехнологічних галузей промисловості.

Висновки. Таким чином, стратегічне партнерство вищих навчальних закладів з роботодавцями являє собою добровільні й засновані на співробітництві взаємини, що сприяють найбільш ефективній діяльності партнерів. Воно засноване на стратегічному об'єднанні можливостей, що включають у себе як матеріальні, фінансові й трудові ресурси, так і знання, компетенції й здатності. Основною метою партнерства ВНЗ з роботодавцями є забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців.

Основними формами стратегічного партнерства ВНЗ з роботодавцями є: цільова підготовка студентів, ендаумент-фонди, оцінка роботодавцями якості підготовки випускників, спільні наукові дослідження та ін. У законодавчій базі зазначено права освітніх установ і роботодавців при встановленні стратегічного партнерства, проте зобов'язання залишаються nereгламентованими, тому що одним з основних принципів формування партнерських взаємин є їхня добровільність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гузаиров М.Б. Стратегическое партнерство ВУЗов и предприятий – залог успешного инновационного развития региона [Электронный ресурс] / М.Б. Гузаиров, Р.А. Бадамшин // Экономика и управление: научно-практический журнал. — Режим доступа: <http://www.vmtpr.ru/press-tsentr/item/388-strategicheskoe-partnerstvo-vuzov-i-predpriyatij-modeli-vzaimodeystviya>.
2. Досягнення освіти Харківщини: Інформаційно-аналітичні матеріали до обласної конференції «Підсумки розвитку освіти і науки Харківської області в 2011/2012 навчальному році та завдання на 2012/2013 навчальний рік» [Текст]. — Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2012. — 72 с.

3. Жураковский В.М. Актуальные задачи модернизации профессионального образования [Текст] / В.М. Жураковский, З.С. Сазонова // Высшее образование в России. – 2010. – № 5. – С. 4-12.
4. Зуб А.Т. Стратегический менеджмент (теория и практика) [Текст] / А.Т. Зуб. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 415 с.
5. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати [Текст] / В.Г. Кремень – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
6. Ракутина Н.М. Стратегическое партнерство в региональном малом бизнесе [Электронный ресурс] / Н.М. Ракутина. – Режим доступа: <http://www.egru.ru/lib/elib/Data/Content/128867578325689541/Default.aspx>.
7. Стратегические партнеры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://today.tpu.ru/facts-numbers/partners/>.
8. Фокин Н.И. Партнерство (аналитический обзор) [Электронный ресурс] / Н.И. Фокин. – Режим доступа: <http://dictionary-economics.ru/art-20>.